

TRABZON ÜNİVERSİTESİ

FATİH EĞİTİM FAKÜLTESİ

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SÜRECİNDE KULLANILABİLECEK YÖNTEM VE ARAÇLAR

Bir Değerlendirme Aracı Olarak Performansa Dayalı Durum Belirleme

Öğrenci başarısının değerlendirilmesi amacıyla çeşitli ölçme araçları kullanılmaktadır. Bazı durumlarda öğretim sürecinin etkililiğini arttırmak amacıyla sürecin izlenmesi amaçlanıyorsa, bu ölçme araçlarıyla birlikte, öğretim sürecini sorgulayan ölçme ve değerlendirme yöntemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yöntemler içerisinde, ödevler, performans görevleri, projeler, ürün değerlendirme dosyaları...vb., yer almaktadır. Bu kısımda performans görevleri ve bu bağlamada verilen ödevler için hazırlama ve puanlama aşamalarına , dereceli puanlama anahtarları, ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

Performansa Dayalı Durum Belirleme

Öğrenci performansı, denilince, bu durum uzun yıllardır öğrencilerin öğretim programlarında yer alan davranışları ne kadar öğrendikleriyle ilişkilendirilmiştir. Günümüzde pek çok eğitimciye göre, performans, öğrencinin öğrendiklerini kullanarak bir durum için özgün bir yanıt ortaya koyduğu ya da yanıtı yapılandığı zaman ortaya çıkmaktadır (Popham 2005, akt: Kutlu, Karakaya, Doğan, 2014).

Bu durumda genellikle üst düzey zihinsel süreç gerektiren bir görev ya da etkinlik yerine getirilirken, ortaya konan çaba ve sonucunda ortaya çıkan ürün performans olarak adlandırılabilir. Öğrenci başarısının gelişimini sağlamak amacıyla üst düzey zihinsel çaba gerektiren çalışmalar performansa dayalı durum belirleme olarak adlandırılmaktadır (Kutlu, Karakaya, Doğan, 2014). Performans değerlendirme, performansa dayalı durum belirleme, öğrencilerin bilgi ve becerilerini sergileyen bir ürün veya cevap oluşturmasını gerektiren bir alternatif (alternatif assessment) değerlendirme biçimidir (Bahar ve diğerleri, 2008). Performans değerlendirmede, problem çözme becerileri geliştirme, gerçek dünyadaki sorunlarla ilgilenme, davranışları hem ürün hem de süreç olarak kontrol etme son derece önemlidir (Çepni, 2009).

Performansa dayalı durum belirlemedeki temel amaç, öğrencinin yaratıcılık, problem çözme, eleştirel düşünme, karar verme, empati kurma gibi yeteneklerini ortaya çıkarmak, geliştirmek, bu yeteneklerin ne düzeyde geliştiğini ve kullanıldığını belirlemektir. Performansa dayalı durum belirleme, bilginin yapılandırılmasına ve üst düzey zihinsel süreçlere odaklanmaktadır.

Çoktan seçmeli, kısa ve uzun yanıtlı, eşleştirme gerektiren ya da doğru-yanlış testleriyle öğrencilerin alışverişte para kullanma, bir kişiyle görüşme yapma, doğadaki değişiklikleri fark etme, müze gezisi yapma, veri toplayıp bilimsel gelişmeleri açıklama gibi daha birçok konuda bilgi sahibi olup olmadıklarını belirlemek çok zordur. Öğrencilerin sözü edilen bu ve benzeri durumlarla ilgili

seçeneklerden doğru olanı seçmesi, ya da neler yapması gerektiğini yazması gerçek yaşamda öyle davranacağının bir garantisi olamamaktadır.

Performansa dayalı durum belirlemenin iki kritik bölümü vardır. Bunlardan biri performans görevi, diğeri dereceli puanlama anahtarlarıdır.

Performans Görevi

Performansa dayalı durum belirleme, performans değerlendirmede ğrenci geşişim sürecinin gözlenmesinde “performans görevi” (performance task) adı verilen soru modeli kullanılmaktadır. Performans görevleri, öğrencilere gerçek yaşamda karşılaşabilecekleri, problem durumlarını sunan ve öğrencilerin st düzey zihinsel becerilerinin geliştirilmesini ve llmesini amaçlayan etkinliklerdir (Bahar ve diğerleri, 2008). Performans görevleri bireysel veya grup çalışması şeklinde verilebilir.

Performans Görevleri (Linn&Gronlund, 1995, akt: Bahar ve diğerleri, 2008).

- a. Sınırlı cevap performans Görevleri
- b. Kapsamlı cevap performans görevleri

Sınırlı Cevap Performans Görevine rnekler:

- Bir hikyenin bir bölümünü sesli olarak okumak
- Ankara ve Trabzon’a düşen ortalama aylık yağmur miktarlarını gösteren bir grafik izme.

Sınırlı cevap performans görevleri, daha çok sınıf içerisinde gerçekleştirildiğinden ve bu görevlerde öğrencinin ayrıntılı veri toplaması pek olanaklı olmadığından, performans görevinin konu işlendikten hemen sonra verilmesi uygun olacaktır.

Kapsamlı Cevap Performans Görevlerine rnekler:

Bu tür performans etkinliklerinde öğrencinin, verilen görevde verilen bilgilerin ötesinde farklı kaynaklardan bilgi toplaması gerekebilir.

Bir performans görevi genel olarak üç bölümden oluşmaktadır (Koç, 2007).

1. Problem durumu ve öğrenciden yerine getirmesi istenen görev bölümü,
2. Verilen göreve ilişkin öğrenciye yol gösteren yönerge bölümü,
3. Görevin nasıl değerlendirileceğine yönelik, puanlama araçlarının ve formların yer aldığı değerlendirme bölümü. (Bu formlar arasında, kontrol listeleri, holistik ve bütüncül dereceli puanlama anahtarları, grup ve akran değerlendirme formları yer alabilir).

Performans görev geliştirme aşmaları

Performans görevleri yazılırken iki yol izlenebilir. Birincisi gözlenmek istenen st düzey zihinsel süreç/süreçler belirlenir, sonra ders içeriği ile ilişkilendirilir ve performans görevi yazılır. İkincisi ise

önce dersin içeriği, kazanımlar belirlenir sonra bunlara uygun üst düzey zihinsel süreçler tanımlanır ve performans görevi hazırlanır.

Aşamalar

Birinci aşama: Ölçülecek zihinsel süreçlerin belirlenmesi ve ders içeriği ile ilişkilendirilmesi

Belirlenen zihinsel süreçlerin ortaya konması için öğrencinin hangi davranışları göstermesi gerektiği bilinmelidir. Örneğin, öğrenciden yaratıcılık düzeyinde bir davranış sergilemesi bekleniyorsa yaratıcılığın yeni, özgün, benzersiz bir ürün ortaya koyma işi olduğunun; taklit etme, kopyasını ya da benzerini yapma gibi çabalar sonunda ortaya konmuş ürünlerin ise yaratıcı unsurlar içermediğinin bilinmesi gerekmektedir.

Zihinsel Süreç	Gerektirdiği Davranışlar
Yaratıcılık	Yeni özgün bir ürün ortaya koyma
Problem Çözme	Problem çözme basamaklarını kullanarak mantıklı ve uygulanabilir çözümler üretme
İletişim Kurma	Çalışmalarını başkalarıyla paylaşma, sunu yapma tartışma gösteri, görüşme, röportaj yapma.
Araştırma Yapma	Kaynak tarama, veri toplama, gözlem yapma, ulaştığı bilgileri çalışmasında kullanma
Analitik Düşünme	Verilen bir durumu öğelerine ayırma, öğeler arasında ilişki kurma, ilişkilerin dayandığı kuralları belirleme
Eleştirel Düşünme	Olgular, olaylar, durumlar vb., hakkında belli ölçütlerden yararlanılarak karar verme, karşılaştırma yapma, belli ilkelere dayanarak mantıklı yordama yapmak

((Kutlu, Doğan ve Karakaya, 2014;sy:48)

Örnek şablon

İçerik Düzeyi	Sınıf Düzeyi	Beklenen Performans	Puanlama Yöntemi
Ders:			
Ünite:			
Kazanım:			

(Kutlu, Doğan ve Karakaya, 2014;sy:49)

İkinci Aşama: Görev kısmının oluşturulması

Bu aşamada öğrencilerin kendilerinin yapabileceği bir görev ya da problem durumu oluşturulur. Bu problem durumu bir tür sorudur ve öğrencinin verilen bir durumla ilgili olarak neleri yapması ya da hangi görevleri yerine getirmesi gerektiğini tanımlar. Performans görevi gerçek yaşam durumlarına dayalı olabileceği gibi kurgusal (yaşamda gerçekleşmemiş ancak gerçekleşme olasılığı olan) bir durumu da içerebilir.

Görev örneği:

İnsanoğlu yaşamın pek çok noktasında sorunlarla karşılaşılıyor. Senden derste öğrendiğin bilgilerden de yararlanarak insanın yaşamında karşılaştığı sorunları çözmeye yardımcı olacak ve yaşamını kolaylaştıracak bir ürün tasarlamayı istiyorum. Bu ürün evde, sokakta, okulda ya da yaşamın herhangi bir yerinde kullanılacak bir ürün olabilir. Bunun için;

1. İnsanların günlük yaşamlarında karşılaştıkları önemli sorunların neler olduğunu belirlemen,
2. Bu sorunlardan birini seçerek onun çözümünde kullanılabilecek bir ürün tasarlamayı,
3. Ürünü tasarlama sürecini aşamalar halinde yazman beklenmektedir.

Üçüncü aşama: Yönergenin hazırlanması

Öğrencilerin görevi yaparken dikkat etmeleri gereken noktaları belirten kısa bir yönerge hazırlanır. Bu yönerge öğrenciyi baskılayıcı ve kontrol altına alıcı değil, onun çalışmasını yaparken gözünden kaçabilecek ve gerçek performansını sergilemesine yardımcı olacak noktalara dikkat çekmelidir. Yönergede görevin kolayca yanıtlanmasını sağlayacak ipuçlarına yer verilmemelidir. Ayrıca yönergenin sonunda öğrencilerin çalışmasını ne zaman, nasıl teslim edeceği ve çalışmanın hangi ölçütlere göre değerlendirileceği de belirtilmelidir.

Örnek Yönerge

Çalışmaya Başlamadan önce dikkat etmen gereken noktalar
Çalışmayı yaparken dikkat etmen gereken bazı noktalar:
Çalışmanın bitiminde senden beklenenler:
Sunu yaparken aşağıdaki noktalara dikkat etmelisin:
Çalışman aşağıdaki ölçütlere göre değerlendirilecektir: Sorunu belirleme.... Çözüm önerme: ... Özgünlük: ...

İçerik: ...
 Düzen: ...
 Sunum: ...
gibi.

Dördüncü aşama: puanlama yönteminin belirlenmesi.

Bu aşamada belirlenen puanlama yöntemine uygun olarak, dereceli puanlama anahtarı ve öğrencilerin kullanacağı diğer değerlendirme formları (öz değerlendirme, akran değerlendirme ve grup değerlendirme gibi-istenirse) hazırlanır. Performans görevlerinin puanlanmasında genellikle dereceli puanlama anahtarı kullanılır. Dereceli puanlama anahtarları öğrenci çalışmalarının puanlanmasında kullanılan kategorilerin ve bu kategorilere ait çeşitli düzeylerdeki tanımlamaların bulunduğu bir puanlama aracıdır.

Ölçütler	Başarı Düzeyleri			Başarı puanı	Görüş ve düşünceler
	Geliştirilmesi Gerekir (1)	Kabul Edilebilir (2)	Oldukça Başarılı (3)		
Sorunu Belirleme					
Çözüm Önerme					
Özgünlük					
İçerik					
Sunum					
Düzen					
.....					
.....					
Toplam Başarı Puanı:					

DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

Dereceli puanlama anahtarları, öğrencilere yaptıkları çalışmaların hangi ölçütlere göre değerlendirileceğini ve performanslarının hangi düzeydeki puana denk geleceğini gösteren puanlama araçlarıdır. Bu sayede öğrenciler puanlama sonucunda, bulundukları başarı durumunu ve ulaşmaları gereken başarı düzeyini görebilirler (Kutlu, Karakaya, Doğan, 2014).

Dereceli puanlama anahtarları yapısal olarak iki türdür. Bunlardan biri analitik dereceli puanlama anahtarı diğeri ise bütünsel (holistik) dereceli puanlama anahtarıdır (Kutlu, Karakaya, Doğan, 2014).

Analitik Puanlama Anahtarı: birden fazla dereceli ölçüt bulunur ve bunlar herhangi bir özel amaca yöneliktir. Bu tür puanlama anahtarlarında, ürün veya süreci bölümlere ayrılır, her beceri veya kriteri bağımsız olarak değerlendirilir ve sonra da bu puanlar toplanarak toplam puan hesaplanır. Bu ölçekler, çalışmanın ya da ürünün farklı boyutlarına farklı notlar vermek amacıyla oluşturulur. Puanlar hem toplam puanı hem de kategoriler veya kriterlerin ortalamasını bulmak için toplanabilir. Analitik puanlama anahtarında ürün veya sürecin ayrılmış yönleri bireysel olarak derecelendirilmektedir. Bu yolla yapılan puanlama, öğretmene ve öğrencilere, öğrencilerin becerilerinin zayıf ve güçlü yönleri hakkında detaylı bilgiler sağlamaktadır. Aşağıda analitik dereceli puanlama ölçeğine bir örnek verilmiştir.

Örnek:

‘.....’ Performans Görevinin Dereceli Puanlama Anahtarıdır.

Grubun Adı :

Grubun Görevi Sunduğu Tarih :

Açıklama : Aşağıdaki dereceli puanlama anahtarı, yaptığınız çalışmayı değerlendirmek için hazırlanmıştır. Bu anahtar aynı zamanda hangi ölçütlere dikkat edeceğiniz konusunda size bilgi vermektedir.

Ölçütler	Başarı Düzeyi				Başarı Puanı
	1	2	3	4	
Araştırma Yapma	Konu ile ilgili yapılan araştırma çok yüzeysel.	Konu ile ilgili yapılan araştırma biraz kapsamlı, çok sayıda eksiklikler var.	Konu ile ilgili yapılan araştırma kapsamlı ancak eksiklikler var.	Konu ile ilgili yapılan araştırma çok kapsamlı.	
.....					
.....					
.....					
.....					
Toplam Başarı Puanı:					
Puanlama: Ölçüt sayısının 5 olduğu bu ölçekte, öğrencinin bu ölçekten alabileceği en yüksek puan $5 \times 4 = 20$ 'dir. Örneğin öğrenci 20 üzerinden 17 puan almış olsun, öğrencinin almış olduğu puan 100'lük not sistemine dönüştürülür. Öğrencinin 100 üzerinden aldığı not, $100 \times 17 / 20 = 85$ 'tir.					

Bütünsel (Holistik) Puanlama Anahtarı:

Bütünsel puanlama anahtarında ise, çoğunlukla tek ve genel dereceli ölçüt vardır. Bütünsel puanlama anahtarında, ürün veya süreci bölümlere ayırmak ve her beceriyi veya kriteri bağımsız olarak değerlendirmek yerine, ürün veya sürecin bütününe odaklanır. Bu yöntem öğrenme ürünleri toplam puan olarak değerlendirilmek istendiğinde kullanılır. Bu tip puanlama anahtarları öğrenci performanslarındaki bazı küçük hataların göz ardı edilebileceği ve performansın bütününe odaklandığı durumlarda kullanılmaktadır.

Bu tip puanlama anahtarları düzey belirlemeye dayalı (summative) değerlendirme amaçlı kullanılmaktadır. Bu nedenden bütünsel puanlama anahtarları öğrenciler hakkında çok ayrıntılı bilgi vermezler ve öğrencilerin eksik yönlerinin belirlenmesinde kullanılmazlar (Kutlu, Karakaya, Doğan, 2014). Aşağıda bütünsel dereceli puanlama anahtarına bir örnek verilmiştir.

Örnek:

‘.....’ Performans Görevlerinin Dereceli Puanlama Anahtarıdır.

Öğrencinin Adı-Soyadı- Numarası :

Öğrencinin Görevi Sunduğu Tarih :

Açıklama : Aşağıdaki dereceli puanlama anahtarı, yaptığınız çalışmayı değerlendirmek için hazırlanmıştır. Bu anahtar aynı zamanda hangi ölçütlere dikkat edeceğiniz konusunda size bilgi vermektedir.

Performans Düzeyi	Ölçüt Tanımlamaları
4	• Bir araştırma planı yapılmıştır. • Görev için çok çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır. •
3	•
2	•
1	•
Yukarıdaki Puanlama Anahtarı ‘Bütünsel dereceli puanlama anahtarı’ biçiminde düzenlenmiştir. 4: Öğrencinin çalışması, örnek gösterilecek niteliktedir ve nerdeyse kusursuzdur. 3: Öğrenci çalışmada kendinden beklenen becerilerin çoğunu göstermiş durumdadır. 2: Öğrenci çalışmanın yarıya yakınına başlamıştır; vasat denebilecek niteliktedir. 1: Öğrenci çalışması önemli eksiklikler taşımaktadır. 0: Öğrenci çalışmasında beklenen becerileri gösterememiştir. Not: Öğrenci özellikle 0, 1 ve 2 düzeyinde bir başarı sergilemiş ise, öğrenci başarısının geliştirilmesi için önlemler alınması yerinde olacaktır.	

Analitik ve Bütünsel Puanlama Anahtarlarının Karşılaştırılması

Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı	Bütünsel Dereceli Puanlama Anahtarı
Yapısı	Yapısı
- Bir etkinlik parçalarına ayrılır ve her parça bireysel olarak puanlanır. - Her parçadan alınan puanların toplamı toplam puanı oluşturur. - Daha çok sürece odaklıdır. - Öğrencilerin eksik ve güçlü yanlarının belirlenmesinde kullanılır. - Öğrencilerin gerçekleştirdiği zihinsel sürecin düzeyi hakkında daha ayrıntılı bilgi verir.	- Bir etkinliği parçalarına ayırmadan bütün olarak puanlar. - Bir etkinliğin bileşenleri kendi aralarında çok ilişkili olup parçalarına ayrılmadığı durumlarda kullanılır. - Daha çok sonuca odaklıdır. - Hızlı puanlamaların gerektirdiği durumlarda kullanılabilir. - Performansı parçalara ayrılmayan ya da tek bir performans boyutunun önemli olduğu ödevlerde kullanılır.
Sınırlılıkları	Sınırlılıkları
- Hazırlanması uzun sürer. - Puanlaması zaman alır.	- Farklı davranışlarda başarılı olan iki öğrenci aynı puanı alabilir. - Öğrencinin güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesinde çok etkili değildir. - Güvenirlilik düzeyi

(Kutlu, Karakaya, Doğan, 2014, sy:76).

Neden dereceli puanlama anahtarı kullanılmalıdır?

- Öğretmen ve öğrenciler için açık bir kalite tanımı verir.
- Öğrenciler dereceli puanlama ölçeği kullandıkça ürettikleri ürünün sorumluluğunu daha fazla duyarlar.
- Öğretmenlerin puanlama için harcadıkları zamanın azalmasına katkıda bulunur.
- Öğretmenin öğrenci çalışmalarını değerlendirmelerini basitleştirir.
- Öğrencilere bir ödevi tamamlarken kendi performanslarını değerlendirebilecekleri standartlar ve ölçütler sağlar.
- Öğretim sürecinin gelişmesine katkı sağlar.

Dereceli Puanlama Anahtarı Nasıl Geliştirilir?

- Ölçeğin ne amaçla geliştirileceğinin belirlenmesi.
- Ne tür puanlama anahtarı kullanılacağına karar verilmesi (Analitik mi, bütünsel mi?, göreve özel mi yoksa genel mi?)
- Ölçütlerin tanımlanması. Davranış, ürün ya da her becerinin yeterlilik düzeyi için kısa ölçütler yazılır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, yeterlilik düzeylerini tanımlamak ve düzeyler arasında ölçütleri iyi ayırt edebilmektir.
- Kullanılacak ölçeğin taslağının hazırlanması, taslak üzerinde gerekli düzeltmelerin yapılması ve bunun için öğrenci-öğretmen görüşlerinin alınması.

Dereceli Puanlama Anahtarının Hazırlanmasında Bazı Öneriler

- Dereceli puanlama anahtarlarında çok genel ölçütler kullanılmamalıdır.
- İşlevsel olmayan detaylara yer verilmemelidir.
- Sınırlı sayıda boyuta ya da özelliğe odaklanmak gerekir.
- Anahtar nitelikte, öğretilebilir ölçütler kullanılmalıdır.
- Ölçülebilir ölçütler kullanılmalıdır.
- Tanımlayıcılar dikkatlice seçilmelidir.
- Düzeyler arasındaki ölçüt eşit tutulmaya çalışılmalıdır.
- Gerektiğinde, dereceli puanlama anahtarının ölçütlerinin belirlenmesi sürecine öğrencilerin de katılımı sağlanmalıdır.

Yukarıda verilen bilgiler ile ilgili daha detaylı bilgi için aşağıdaki kaynakları inceleyebilirsiniz:

- Bahar, M., Nartgün, Z., Durmuş, S., Bıçak, B. (2008). Geleneksel – Alternatif Ölçme ve Değerlendirme. Öğretmen El Kitabı. II.baskı. Pegem A Akademi.
- Bekiroğlu, F.O., (2004). Ne Kadar Başarılı, Klasik ve Alternatif Ölçme – Değerlendirme Yöntemleri ve Fizikte Uygulamalar. I.baskı., Nobel yayın dağıtım, Ankara.
- Çepni, S., (2009). Öğrencileri Çok Yönlü Değerlendirmeye Yönelik Yaklaşımlar (Performansların Değerlendirilmesi) ve Araçlar., S. Çepni & S. Akyıldız (Ed), Ölçme ve Değerlendirme. I.baskı, Trabzon.
- Koç, K., (2008). I. Ulusal Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme, “Performans Görevi Nedir?” Atölye Çalışması. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. Ankara
- Korkmaz, H., 2004. Fen ve Teknoloji Eğitiminde Alternatif Değerlendirme Yaklaşımları. I.baskı, Yeryüzü yayınevi, Ankara
- Kutlu, Ö., Doğan, D., & Karakaya, İ. (2014). Ölçme ve Değerlendirme: Performansa ve Portfolyoya Dayalı Durum Belirleme. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Nitko, A.J. (2001). Educational Assessment of Students (third edition). Upper Saddle River. NJ: Prentice Hall.
- Tekin, H. (1996). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. Ankara: Yargı Yayınları.
- Turgut, M. F. & Baykul, Y. (2012). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.